

บทคัดย่อ

การผลิตเหล็กในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย :
ทบทวนหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องจากมุมมองทางโบราณโลหวิทยา

ดร.กิริ เวณันท์*
บริสุทธิ บริพนธ์**

การผลิตเหล็กมักถูกอ้างถึงว่าเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของสังคมสมัยโบราณในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ตั้งแต่สมัยเหล็กเป็นต้นมา (2,500-1,500 ปีมาแล้ว) เห็นได้จากร่องรอยของกิจกรรมการผลิตเหล็กที่พบร่วมกับชุมชนโบราณหลายแห่ง อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาส่วนมากมักมองข้ามความซับซ้อนทางเทคโนโลยีและรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการแปลความและเชื่อมโยงกิจกรรมการผลิตเหล็กเข้ากับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของพื้นที่

การศึกษานี้เลือกวิเคราะห์แหล่งผลิตเหล็กสมัยโบราณ ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์และสุรินทร์ จำนวน 32 แห่ง โดยใช้แนวทางที่ผสมผสานระหว่างโบราณคดีและโบราณโลหวิทยา เพื่อตรวจสอบในประเด็นต่าง ๆ เช่น อายุ แบบแผนเชิงพื้นที่ และลักษณะของกิจกรรมการผลิตเหล็ก

บทความนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของข้อมูล ข้อจำกัด และข้อสังเกตบางประการ ที่นักโบราณคดีควรตระหนักในการวิเคราะห์และแปลความหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง เช่น การขาดการกำหนดอายุกิจกรรมการผลิตโดยตรง ข้อควรตระหนักเกี่ยวกับการก่อตัวของกิจกรรมการผลิตเหล็กที่อาจแบ่งได้เป็นหลายระยะ ความจำเป็นที่ต้องระบุให้ชัดเจนระหว่างกิจกรรมการถลุงและขึ้นรูปวัตถุ การเลือกพื้นที่ประกอบกิจกรรมการผลิตเหล็กภายในชุมชน และความหลากหลายทางเทคโนโลยีการถลุงเหล็ก

คำสำคัญ : การผลิตเหล็กสมัยโบราณ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, โบราณโลหวิทยา

* อาจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

** นักวิจัยปฏิบัติการประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

Iron production in lower Northeast Thailand: revisiting the remains from the perspective of archaeometallurgical approach

Pira Venunan
Borisut Boripon

In the context of the archaeology of Iron Age in lower Northeast Thailand (the fifth century BC - the fifth century AD), iron production has long been considered a contributing element for emergent social complexity. The evidence for the production, particularly slag, has been widely documented associated with ancient settlements. However, previous investigations and interpretation on the production have largely overlooked the complexity of iron technology as well as other concerned issues.

To tackle this issue, 32 iron production-related sites in Buriram and Surin Provinces were investigated using archaeological and archaeometallurgical approaches. This aimed to examine the issues of date, spatial pattern, and production activities.

This paper is an attempt to raise an awareness of the complexity and limitation of data concerning ancient iron production and their implications that influence the analysis and interpretation of production remains. The concerned issues include the lack of direct dating on production remains, the need to properly identify the production remains (smelting vs forging of objects), spatial organisation of production, and technological variation of iron production.

Keywords: ancient iron production, lower northeast Thailand, archaeometallurgy